

Το παραμύθι ως μέσο διαπολιτισμικής γλωσσικής εκπαίδευσης

**Βερβίτης Νικόλαος, Μεταπτυχιακός
Φοιτητής, Τμήμα Φιλολογίας,
Α.Π.Θ.**

**Καπουρκασιδίου Μαρία,
Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια,
Τμήμα Φιλολογίας, Α.Π.Θ.**

Η παρούσα ανακοίνωση αφορά την αξιοποίηση του παραμυθιού ως μέσο διαπολιτισμικής διδασκαλίας της ελληνικής ως μητρικής γλώσσας.

Το παραμύθι άνθισε και διαδόθηκε σε όλο τον κόσμο ως λόγος πατροπαράδοτος. Σε κάθε κοινωνία αφομοιώθηκε από τη συλλογική μνήμη διαπλάθοντάς την, χωρίς να έχει περάσει από το χώρο της γραπτής λογοτεχνίας για αιώνες.

Από την αρχαιότητα τα παραμύθια ήταν ευρύτατα γνωστά στον ελλαδικό χώρο, παρόλο που έγιναν αντικείμενο περιφρόνησης από την πλευρά των λόγιων της εποχής (π.χ. Πλάτων). Κατά τους Βυζαντινούς χρόνους εκφράζονται φόβοι σχετικά με τις παιδαγωγικές τους επιπτώσεις λόγω των παγανιστικών στοιχείων που περιείχαν. Παρόλα αυτά κατάφεραν να επιβιώσουν ως τις μέρες μας μέσω της προφορικής παράδοσης.

Το παραμύθι ανάγεται παραδοσιακά στην καθαρή ψυχαγωγία του κοινού. Όμως επειδή αντικατοπτρίζει ένα βαθύτερο μυθικό όραμα της ανθρώπινης ζωής και του κόσμου, το συναντάμε σε τόσο διαφορετικούς πολιτισμούς με την ίδια αναγνωρίσιμη μορφή. Έτσι οι λαϊκές διηγήσεις ταξίδευαν πάντοτε κρατώντας ενιαία τη δομή τους και τα διαχρονικά τους χαρακτηριστικά, παρόλο που άλλαζαν πλαίσιο, κλίμα, γλώσσα και πολιτισμό. Το φαινόμενο αυτό είναι τουλάχιστον δυσερμήνευτο.

Πολλοί ερευνητές προσπάθησαν να δώσουν απάντηση στο ερώτημα αυτό ήδη από τον περασμένο αιώνα αναπτύσσοντας διάφορες θεωρίες όπως η μονογενετική η πολυγενετική[1] ή άλλες που τονίζουν τη σημασία της λαϊκής τελετουργίας για το σχηματισμό των μύθων. Η πρώτη ολοκληρωμένη μελέτη έγινε από το Ρώσο λαογράφο Vladimir Propp που εισήγαγε τη στρουκτουραλιστική έρευνα στον τομέα της λαογραφίας και πρότεινε τις 31 αμετάβλητες λειτουργίες, που τις στηρίζουν μια σειρά από πρόσωπα και ήρωες των μαγικών παραμυθιών[2]. Η σοβαρότερη κριτική που διατυπώθηκε για τον Vladimir Propp προήλθε από τον Claude Levi - Strauss που χρησιμοποίησε μια εντελώς διαφορετική προσέγγιση για την ανάλυση της μυθικής δομής (Αγγελοπούλου, 1991: 15 - 21).

1. Η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού

Παρόλο που η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού είναι αναγνωρισμένη διεθνώς χάρη στις πρόσφατες ψυχολογικές μελέτες, στη χώρα μας εξακολουθεί να θεωρείται ένα λογοτεχνικό είδος που είναι χρήσιμο παιδαγωγικά μόνο για την πρώτη άλογη ηλικία του ανθρώπου, και μάλιστα περνώντας από αυστηρή λογοκρισία (Αγγελοπούλου, 1991: 15 -21). Εξαιτίας αυτής της παρωχημένης αντίληψης προτείνεται ως παιδαγωγικό μέσο μόνο για παιδιά προσχολικής ή πρώτης σχολικής ηλικίας στο πλαίσιο του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος (βλ. Ο.Ε.Δ.Β., Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο: 182 - 184).

Όστοςο το παραμύθι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο διδασκαλίας και σε μεγαλύτερες ηλικίες γιατί βοηθάει το παιδί στην αυτογνωσία και ανάπτυξη της προσωπικότητας ενώ ταυτόχρονα λειτουργεί και ψυχαγωγικά ακόμη και όταν αυτό έχει περάσει στην έλλογη φάση της ζωής του. Η μαγεία που αισθάνονται τα παιδιά όταν ανταποκρίνονται στο παραμύθι δεν προέρχεται τόσο από το ψυχολογικό νόημα της ιστορίας (αν και αυτό συμβάλλει) αλλά από τις λογοτεχνικές της ιδιότητες. Το παραμύθι δεν θα μπορούσε να έχει ψυχολογική επίδραση στο παιδί αν δεν ήταν πρώτα από όλα έργο τέχνης. Ως έργο τέχνης γίνεται πλήρως κατανοητό όπως καμία άλλη μορφή τέχνης. Το βαθύτερο νόημά του είναι διαφορετικό για κάθε άτομο αλλά και για το ίδιο το άτομο σε διαφορετικές στιγμές της ζωής του, καθώς ξαναγυρίζει στο ίδιο παραμύθι ή στην ίδια παραλλαγή εφόσον είναι έτοιμο να διευρύνει παλιά νοήματα ή να τα αντικαταστήσει με καινούργια (Bettelheim, 1995: 23).

Από την άλλη πλευρά το παραμύθι ως ένα προϊόν της προφορικής λαϊκής παράδοσης, διαθέτει πλήθος ιδιοματισμών στο επίπεδο της φωνητικής, της

μορφολογίας, του λεξιλογίου και της σύνταξης. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει το γεγονός αυτό φέρνοντας σε επαφή τα παιδιά με διαλεκτικά και ιδιωματικά στοιχεία της ελληνικής με σκοπό να γνωρίσουν και άλλες γλωσσικές ποικιλίες πέρα από την κοινή. Επιπλέον, οι μαθητές/τριες έχουν την ευκαιρία να εξοικειωθούν με το ιδιαίτερο αφηγηματικό είδος του παραμυθιού που έχει ξεχωριστή μορφολογική δομή και συγκεκριμένα μοτίβα.

2. Παραμύθια του κόσμου και διαπολιτισμική εκπαίδευση

Το παραμύθι μπορεί να αξιοποιηθεί ως ένα εύχρηστο μέσο για την επαφή και γνωριμία των παιδιών με άλλους πολιτισμούς, στα πλαίσια της διαπολιτισμικής προσέγγισης. Κύριος στόχος της διαπολιτισμικής προσέγγισης είναι η παροχή ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση και την κοινωνία που μπορούν να επιτευχθούν μέσα από οργανωμένες παρεμβάσεις για την άρση των στερεοτύπων, των προκαταλήψεων, του ρατσισμού και των διακρίσεων.

Οι βασικές αρχές που θα πρέπει να διέπουν μια διαπολιτισμική παιδαγωγική προσέγγιση, σύμφωνα με τον Essinger, είναι οι ακόλουθες:

1) Εκπαίδευση για ενσυναίσθηση (empathy). Πρωταρχικός στόχος της εκπαίδευσης είναι να ενθαρρύνει το μαθητή να μπαίνει στη θέση του άλλου, να κατανοεί τα προβλήματά του και να αναγνωρίζει αλλά και να σέβεται τη διαφορετικότητα.

2) Εκπαίδευση για αλληλεγγύη. Προσπάθεια για ανάπτυξη συλλογικής συνείδησης πέρα από τα όρια των ομάδων, των φυλών και των κρατών και για παραμερισμό των κοινωνικών ανισοτήτων.

3) Εκπαίδευση για διαπολιτισμικό σεβασμό. Ο σεβασμός προς την πολιτισμική ετερότητα μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από το άνοιγμα προς τους άλλους πολιτισμούς, γεγονός που μπορεί να αποτελέσει πρόσκληση προς τους άλλους να συμμετέχουν στο δικό μας πολιτισμό.

4) Εκπαίδευση εναντίον του εθνικιστικού τρόπου σκέψης. Η εξάλειψη των εθνικών στερεοτύπων και των προκαταλήψεων μπορούν να καταστήσουν δυνατή την επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών λαών και να προωθήσουν την αλληλεγγύη ανεξαρτητως εθνικής, πολιτισμικής και άλλης προέλευσης.

3. Πλαίσιο διδασκαλίας

Η ακόλουθη διδακτική πρόταση απευθύνεται σε μαθητές/τριες των τελευταίων τάξεων του δημοτικού που έχουν την ελληνική γλώσσα ως μητρική στα πλαίσια του γλωσσικού μαθήματος. Επιπλέον με ορισμένες αναπροσαρμογές, κάποιες από τις προτεινόμενες δραστηριότητες θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και στις πρώτες τάξεις του γυμνασίου. Η πρόταση προορίζεται για τάξη του επίσημου σχολείου δημόσιου ή ιδιωτικού χωρίς να λαμβάνεται υπόψη αν αυτό βρίσκεται σε μεγάλο αστικό κέντρο ή στην επαρχία.

Την τελευταία δεκαετία οι σοβαρές κοινωνικές ανακατατάξεις που συντελούνται στη χώρα μας αλλά και στην υπόλοιπη Ευρώπη δε μας επιτρέπουν να μιλάμε για αμιγείς γλωσσικά, πολιτισμικά ή εθνικά σχολικές τάξεις, ειδικά στα μεγάλα αστικά κέντρα. Έτσι η σύνθεση των μονοπολιτισμικών άλλοτε σχολικών τάξεων των δημόσιων σχολείων έχει αλλάξει ριζικά. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την πραγματικότητα θα πρέπει το σχολικό πρόγραμμα να προσαρμοστεί στις νέες κοινωνικές συνθήκες και να έχει διαπολιτισμικό προσανατολισμό. Η παρούσα διδακτική πρόταση εντάσσεται σ' αυτήν την προσέγγιση.

Μέσα από τη διδακτική πρόταση που ακολουθεί στοχεύουμε στο να προάγουμε την επαφή και την εξοικείωση των παιδιών με τον ιδιαίτερο αφηγηματικό λόγο του παραμυθιού που αποτελεί ένα ξεχωριστό λογοτεχνικό είδος σήμερα, το οποίο μπορεί να αποτελέσει αφετηρία για αυτοσχεδιασμό από μέρους της τάξης αλλά και αφορμή για την κατανόηση και παραγωγή διαφόρων ειδών γραπτού και προφορικού λόγου. Επιπλέον, σκοπός μας είναι η εξοικείωση των μαθητών/τριών με τη μορφολογική δομή των μαγικών παραμυθιών έτσι όπως προτάθηκε από τον V. Propp και αξιοποιήθηκε από το G.Rodari. Τέλος, επιδιώκουμε τη γνωριμία των παιδιών με άλλους πολιτισμούς μέσω των παραμυθιών που αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα λαϊκού πολιτισμού.

4. Σχέδιο διδασκαλίας για το παραμύθι

1ο στάδιο

- Το παραμύθι πάνω στο οποίο βασιστήκαμε για την αφήγηση μας είναι «Η Πούλια κι ο Αυγερινός»[3]. Εφόσον θα αφηγηθούμε παραμύθι, πρέπει να προηγηθεί μια προετοιμασία του χώρου αλλά και του ίδιου του αφηγητή, με σκοπό να δημιουργηθεί το κατάλληλο κλίμα. Γι' αυτό το λόγο, διαμορφώνουμε μαζί με τα παιδιά έναν κύκλο μόνο με καρέκλες και καθόμαστε όλοι σ' αυτόν. Επιπλέον θα πρέπει να έχουμε έρθει σε επαφή με το υλικό μας και να είμαστε κατάλληλα προετοιμασμένοι για την αφήγηση, έχοντας υπόψη ότι η αφήγησή μας θα πρέπει να συνοδεύεται από δραματικότητα, αμεσότητα λόγου, χαμηλό και υποβλητικό τόνο φωνής, μιμητικότητα, συγκρατημένες χειρονομίες και γκριμάτσες, πειστικό και ειλικρινές ύφος (Αυδίκος, 1996: 534 - 535).
- Στη συνέχεια ζητάμε από τα παιδιά να καταθέσουν εμπειρίες αφήγησης παραμυθιών και κατευθύνουμε έτσι τη συζήτηση, ώστε να προσδιορίσουν τα στοιχεία εκείνα που κάνουν την αφήγηση πιο ζωντανή και ατμοσφαιρική.
- Με αφορμή την αρχή του παραμυθιού (για παράδειγμα «Μια φορά κι έναν καιρό ήταν / ζούσε κ.λ.π.») ζητάμε από τους/τις μαθητές/τριες να προσδιορίσουν το χρόνο κατά τον οποίο διαδραματίζονται τα γεγονότα που αφηγηθήκαμε (δηλαδή αν έγιναν στο παρελθόν, στο παρόν ή στο μέλλον).
- Έπειτα, δίνουμε στα παιδιά ένα απόσπασμα από το παραμύθι και ζητάμε να εντοπίσουν τις λέξεις με τις οποίες φαίνεται τι έκαναν ή τι έπαθαν τα δρώντα πρόσωπα. Σχολιάζουμε τη χρήση του παρατατικού και αορίστου στο συγκεκριμένο είδος λόγου (βλ. παράρτημα).
- Στη συνέχεια τους δίνουμε ένα άλλο απόσπασμα του παραμυθιού και ζητάμε να γράψουν τη συνέχειά του μέχρι το σημείο που η μητριά καταριέται τον Αυγερινό έτσι όπως θυμούνται από την αφήγηση που προηγήθηκε και με βάση τις οδηγίες της γριάς μάγισσας (βλ. παράρτημα).
- Στο τέλος του δώρου μοιράζουμε στα παιδιά ολόκληρο το παραμύθι φωτοτυπημένο.

Διδακτικοί στόχοι

- Ο πρώτος στόχος σ' αυτό το στάδιο είναι η εξοικείωση των παιδιών με τον αφηγηματικό λόγο και η κατανόηση της σημασίας του ιδιαίτερου κλίματος της αφήγησης.
- Στόχος της συζήτησης είναι να αναγνωρίσουν τα παιδιά τα ιδιαίτερα στοιχεία της αφήγησης του παραμυθιού.
- Με τις επόμενες δραστηριότητες εισάγουμε τα παιδιά στην έννοια της λειτουργίας των παρελθοντικών χρόνων, παρατατικού και αορίστου, μέσα στο παραμύθι.
- Με την τελευταία δραστηριότητα, στοχεύουμε στην άσκηση της χρήσης των παρελθοντικών χρόνων, στα πλαίσια αφηγηματικού λόγου, και στην παραγωγή γραπτού λόγου με συγκεκριμένους περιορισμούς.

2ο στάδιο

- Στην αρχή ζητάμε από τα παιδιά να αναφέρουν τα παλιότερα παραμύθια που γνωρίζουν και κάνουμε αναφορά στους μύθους του Αισώπου. Έπειτα ρωτάμε αν ξέρουν παραμύθια από άλλες χώρες ή ηπείρους και ζητάμε να τα αναφέρουν. Έτσι ξεκινάμε μια κουβέντα σχετικά με τα παραμύθια του κόσμου και υπογραμμίζουμε ότι είναι χαρακτηριστικό όλων των λαών. Μέσα από την αναζήτηση στο χωροχρόνο του παραμυθιού, οι μαθητές συνειδητοποιούν πως το παραμύθι δεν είναι μόνο στοιχείο διαχρονικό αλλά και παγκόσμιο.
- Στη συνέχεια προβάλλουμε στο διαφανοσκόπιο χαρακτηριστικές εικόνες από την εικονογράφηση που συνοδεύει παραμύθια διάφορων λαών, αλλά και εικόνες από την καθημερινή ζωή, έργα λαϊκής τέχνης, αρχιτεκτονικά δείγματα κ.ά. και ζητάμε από τους/τις μαθητές/τριες να ανακαλύψουν από ποια χώρα ή γεωγραφική περιοχή προέρχονται και να αιτιολογήσουν την

άποψη τους[4].

- Μοιράζουμε στα παιδιά το παραμύθι «Ο σάχης Αμπάς και η φτωχή μάνα» και το διαβάζουμε. Ζητάμε να βρουν τη χώρα προέλευσης μέσω των ιδιαίτερων πολιτισμικών στοιχείων που θα εντοπίσουν μέσα στο παραμύθι με τη δική μας καθοδήγηση.

Διδακτικοί στόχοι

- Στόχος της πρώτης δραστηριότητας είναι να συλλάβουν τα παιδιά το φαινόμενο του παραμυθιού ως διαχρονικό και παγκόσμιο.
- Στόχος είναι να φέρουμε τα παιδιά σε επαφή με την τέχνη (ζωγραφική, αρχιτεκτονική κ.α.) άλλων πολιτισμών ώστε να είναι σε θέση να ανιχνεύσουν τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία των παραμυθιών που θα τους δοθούν στη συνέχεια.
- Στόχος είναι να έρθουν οι μαθητές/τριες σε επαφή με τον πολιτισμό της χώρας προέλευσης του συγκεκριμένου παραμυθιού και να μάθουν να εντοπίζουν στο λόγο τα ιδιαίτερα στοιχεία που τον συνθέτουν.

3ο στάδιο

- Μοιράζουμε στα παιδιά τέσσερα παραμύθια από διαφορετικούς πολιτισμούς χωρίς τον τίτλο τους - από τη Ρωσία (Ο τσάρεβιτς Ιβάν και ο Λευκός Πολιάνιν), την Κίνα (Το πολύχρωμο νυφικό), την Περσία (Το μαγικό δαχτυλίδι), τους Ινδιάνους της Κ. Αμερικής (Η πίπα της ειρήνης)[5]. Χωρίζουμε την τάξη σε τέσσερις ομάδες και ζητάμε από την καθεμιά να διαλέξει ένα από αυτά και να το διαβάσει. Οι ομάδες καλούνται να δώσουν ένα τίτλο στο παραμύθι και να ανακαλύψουν τη χώρα προέλευσης μέσω των ιδιαίτερων πολιτισμικών στοιχείων (ονόματα ανθρώπων και πόλεων, ενδυματολογικά στοιχεία κ.λ.π.).
- Στη συνέχεια καλούνται να ζωγραφίσουν χαρακτηριστικά επεισόδια και να το διηγηθούν στις υπόλοιπες ομάδες βασιζόμενοι στην εικονογράφηση του παραμυθιού που οι ίδιοι έχουν κάνει.
- Συγκεντρώνουμε τις ζωγραφιές των παιδιών και ζητάμε να δώσουν σ' αυτές γενικούς τίτλους με τη δική μας βοήθεια. Μετά τη διαπίστωση ότι κάποια στοιχεία των παραμυθιών είναι κοινά, τους βοηθάμε να ανακαλύψουν τις βασικές λειτουργίες των μαγικών παραμυθιών σύμφωνα με την ταξινόμηση του V. Propp. Μετά απ' αυτήν την αναζήτηση μοιράζουμε την ταξινόμηση του V. Propp έτσι όπως δίνεται συνοπτικά από το G. Rodari[6].
- Τέλος προτρέπουμε τους/τις μαθητές/τριες να βρουν τις βασικές λειτουργίες των δρώντων προσώπων στο παραμύθι «Ο Σάχης Αμπάς και η φτωχή μάνα» με τη δική μας καθοδήγηση.

Διδακτικοί στόχοι

- Στόχος είναι να ασκηθούν οι μαθητές/τριες στην αναγνώριση των ιδιαίτερων πολιτισμικών στοιχείων που υπάρχουν μέσα στα παραμύθια των διαφόρων λαών μετά την πρώτη επαφή που είχαν στο προηγούμενο στάδιο.
- Στόχος είναι η εικαστική αποτύπωση των σημαντικότερων εικόνων του παραμυθιού καθώς και η αναπαραγωγή του γραπτού αφηγηματικού λόγου σε προφορικό.
- Με αφορμή τις ζωγραφιές των μαθητών/ριών εισάγουμε την έννοια των λειτουργιών των δρώντων προσώπων του παραμυθιού, έτσι όπως έχουν διατυπωθεί από τον V. Propp. Παράλληλα τα παιδιά ασκούνται στη διατύπωση γενικών όρων με βάση ειδικά χαρακτηριστικά.
- Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να κατανοήσουν ότι οι λειτουργίες αυτές είναι παρούσες σε όλα τα μαγικά παραμύθια και παράλληλα είναι εύκολα ανιχνεύσιμες.

4ο στάδιο

- Προτείνουμε στις ομάδες τη μεταφορά του παραμυθιού «Η Πούλια και ο

Αυγερινός» στο πολιτισμικό πλαίσιο των παραμυθιών με τα οποία ασχολήθηκαν νωρίτερα. Επιπλέον προτρέπουμε τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν όχι μόνο στοιχεία που συνάντησαν στα παραμύθια αλλά και οποιοδήποτε άλλο στοιχείο γνωρίζουν για τους πολιτισμούς αυτούς. Έτσι προκύπτουν τέσσερις διαφορετικές παραλλαγές του ίδιου παραμυθιού οι οποίες παρουσιάζονται στην τάξη από τον εκπρόσωπο της κάθε ομάδας.

- Ζητάμε από τα παιδιά να επιλέξουν μία από τις τέσσερις παραλλαγές προκειμένου να διασκευαστεί θεατρικά. Στη συνέχεια ανατίθενται καθήκοντα σεναριογράφων, σκηνοθετών, σκηνογράφων, ηθοποιών, μουσικής επιμέλειας και κοστούμιών. Η κάθε μικρή ομάδα δουλεύει σε συνεργασία με τις υπόλοιπες. Το έργο πρόκειται να παρουσιαστεί σε όλο το σχολείο μετά την απαραίτητη περίοδο προετοιμασίας.

Κατά την περίοδο της προετοιμασίας η οποία γίνεται εκτός σχολικού προγράμματος η συμβολή του δασκάλου έγκειται στο συντονισμό των ομάδων αλλά και στη συνεργασία με κάθε μία χωριστά παρέχοντας συμβουλές και υλικό όποτε το ζητήσουν αφήνοντας όμως χώρο για αυτοσχεδιασμό και αυτενέργεια τα οποία αποτελούν συστατικό μέρος της δουλειάς ενός δημιουργού.

Διδακτικοί στόχοι

- Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να εξοικειωθούν τα παιδιά με το μετασχηματισμό του παραμυθιού σε άλλο πολιτισμικό πλαίσιο.
- Η διασκευή του παραμυθιού σε θεατρικό και το ανέβασμα του με συντελεστές τα ίδια τα παιδιά στοχεύει στην εξοικείωσή τους με ρόλους όπως του δημιουργού (θεατρικού κειμένου, παράστασης, ρόλων, κοστούμιών κ.λ.π.).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Δραστηριότητες 1ου σταδίου

- 1) Βρείτε στο παρακάτω απόσπασμα τις λέξεις που δείχνουν τι έκαναν ή τι έπαθαν τα πρόσωπα του παραμυθιού.

«Αρχή του παραμυθιού, καλησπέρα της αφεντιάς σας. Μια φορά κ' έναν καιρό ζούσεν ένας κυνηγός με τη γυναίκα του. Κ' η γυναίκα του μια μέρα έκαμε ένα όμορφο κοριτσάκι και το βγάλανε Πούλια. Σε λίγον καιρόν όμως η γυναίκα πέθανε κι ο κυνηγός, τι να κάμει, ξαναπαντρεύτηκε.

Η δεύτερη γυναίκα, η μητριά, να πούμε, της Πούλιας, ύστερα από λίγον καιρό γέννησε κι αυτή κ' έκαμε ένα αγοράκι και το βγάλανε Αυγερινό.

Η μητριά, όσο μεγάλωνεν η Πούλια, τόσο τη ζήλευε κ' ήθελε να την πουλήσει σκλάβα και τό λεγε κρυφά στον άντρα της. Κι ο Αυγερινός άκουσεν ό,τι έλεγεν η μάνα του και πάει και το μαρτυράει στην Πούλια....»

- 2) Συνεχίστε τη διήγηση του παραμυθιού όπως τη θυμάστε:

Σηκώνεται κ' η Πούλια και πηγαίνει σε μια γριά γειτόνισσα, να τη συμβουλέψει μαθέ. Κ' η γριά της λέει ότι πρέπει να φύγεις, κόρη μ', από κοντά της. «Σα θα σε χτενίζει λέει, για το παζάρι, ο Αυγερινός ν' αρπάξει την κορδέλα απ' τα μαλλιά σου, εσύ θα τρέξεις να τον φτάσεις κ' έτσι θα ξεφύγετε. Η μητριά σου θα τρέχει να σας φτάσει κ' εσύ θα πετάξεις αυτό το μαχαίρι και θα γίνει ένας κάμπος που δε θα' χει άκρα. Η μητριά σου όμως γλήγορα θα το περάσει και θα σας φτάσει. Τότε να ρίξεις αυτό το χτένι και θα γίνει ένας πυκνός λόγγος από αγκάθια κι αυτόν θα τον περάσει και θα σας φτάσει. Εκεί τότε να σκορπίσεις αυτό τ' αλάτι και θα γίνει μια μεγάλη λίμνη που η μητριά σου δε θα μπορεί να την περάσει και θα γυρίσει πίσω». Δίνει το λοιπόν στα παιδιά ένα μαχαίρι, ένα χτένι και τ' αλάτι και τα στέλνει στο καλό.

Όταν γύρισαν τα παιδιά στο σπίτι, έπιασε η μητριά να χτενίσει την Πούλια και της τραγουδάγε και της έλεγε ένα σωρό ψευτιές. Τότε...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σύμφωνα με την Κυριακίδου - Νέστορος η θεωρία της πολυγένεσης, ή της αυτόματης γένεσης, των πολιτισμικών φαινομένων και η θεωρία της μονογένεσης και της διασποράς τους διατυπώθηκαν για να ερμηνευθεί η ύπαρξη κοινών στοιχείων σε διάφορους πολιτισμούς. Κατά τη θεωρία της μονογένεσης τα στοιχεία που συναντάμε σε περισσότερους από έναν λαούς δημιουργήθηκαν σε έναν τόπο μια φορά και από εκεί διαδόθηκαν σε άλλους τόπους. Κατά τη θεωρία της πολυγένεσης τα στοιχεία αυτά δημιουργήθηκαν αυτόματα σε περισσότερα μέρη, ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, και αυτό οφείλεται, όπως παρατήρησε ο Lang, στο γεγονός ότι «παρόμοιες συνθήκες του πνεύματος γεννούν παρόμοιες εκδηλώσεις, ανεξάρτητα από τη φυλετική ταυτότητα ή το δανεισμό τρόπο και ιδεών» (Χατζητάκη - Καψωμένου, 2001: 56).
2. Ο Vladimir Propp με τη μελέτη του «Μορφολογία του παραμυθιού» ανέλυσε τη δομή των ρωσικών μαγικών παραμυθιών. Βασικός του στόχος ήταν να ανακαλύψει μια αρχή ταξινόμησης όχι σύμφωνα με την υπόθεση και τα μοτίβα αλλά με βάση τη δομή του παραμυθιού. Με την ανάλυση που εφάρμοσε προσπάθησε να αποδείξει πως η ίδια ενέργεια μπορεί να επιτελεστεί από διαφορετικά πρόσωπα. Αν μια ομάδα ενεργειών παρουσιάζει ομοιότητες ως προς το περιεχόμενο, ασχέτως αν τα πρόσωπα που επιτελούν τις ενέργειες είναι διαφορετικά, οι ενέργειες απαρτίζουν μια ενότητα την οποία ονόμασε «λειτουργία». Ως λειτουργία εννοείται η ενέργεια ενός δρώντος προσώπου που ορίζεται από την άποψη της σημασίας της για την πορεία της δράσης. Ο V.Propp κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπήρχε ένας περιορισμένος αριθμός λειτουργιών (συγκεκριμένα εντόπισε 31 λειτουργίες), επειδή ακριβώς καθεμιά από αυτές μπορεί να μετακινείται από πρόσωπο σε πρόσωπο και από παραμύθι σε παραμύθι. Για τον Propp οι λειτουργίες είναι οι μονάδες της δραματικής πλοκής. Η ακολουθία των λειτουργιών είναι καθορισμένη αλλά αυτό δε σημαίνει ότι και οι 31 λειτουργίες βρίσκονται σε κάθε παραμύθι αλλά όσες υπάρχουν ακολουθούν μια προκαθορισμένη σειρά (Χατζητάκη - Καψωμένου, 2001: 75 - 77).
3. Το παραμύθι ανήκει στον πρώτο τόμο της συλλογής του Γ., Α., Μέγα (Μέγας, 1998: 51- 56). Το παραμύθι αυτό, ιδιαίτερα διαδεδομένο στην Ανατολική Ευρώπη και στις Σκανδιναβικές χώρες, στη Γερμανία και την Ιταλία, είναι σχεδόν ανύπαρκτο στην υπόλοιπη Δυτική Ευρώπη. Η ιστορία του αδερφού και της αδερφής σχετίζεται άμεσα με το παραμύθι της «Άσπρης και Μαύρης Νύφης», σύμφωνα με τον Thompson, αποτελώντας ένα από τα εισαγωγικά της μοντέλα. Στην Ελλάδα υπάρχει σε 24 παραλλαγές στις οποίες υπάρχει έντονο το καννιβαλιστικό στοιχείο (Αγγελοπούλου, 1991: 306 - 308). Η παραλλαγή που παραθέτουμε εμείς προέρχεται από τη συλλογή της Ανδρομάχης Τροβά από τη Σάμο.
4. Το εποπτικό υλικό που συνοδεύει αυτή τη δραστηριότητα προέρχεται από τις εξής πηγές:
5. Musée d' anthropologie et d' ethnographie Pierre le Grand. (1989). Leningrad: Aurora.
6. Nekrasova, M., A. (1990). Lacquer miniature from Palekh. Moscow: Sovietsky Khudozhnik Publishers.
7. Άιονς, Β. (1978). Παγκόσμια μυθολογία. Αθήνα: Ακμή.
8. Μουσεία του κόσμου. (1971). Μουσείο καλών τεχνών: Βοστώνη. Αθήνα: Φυτράκης.
9. Ρούσικα παραμύθια. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.
10. Χόνορ, Χ., Φλέμινγκ, Τζ. (1992). Ιστορία της τέχνης, 3ος, 4ος τ. Αθήνα: Υποδομή.
11. Αφανάσιεφ, Α., Ν. (1988). Ρώσικα λαϊκά παραμύθια. Αθήνα: Γνώση.
12. Του κόσμου τα παραμύθια (1994). Παραμύθια από την Κίνα. Αθήνα: Απόπειρα.
13. Του κόσμου τα παραμύθια (1994). Παραμύθια από την Περσία. Αθήνα: Απόπειρα.

14. Του κόσμου τα παραμύθια (1994). Παραμύθια από τους Ινδιάνους της Βόρειας Αμερικής. Αθήνα: Απόπειρα.
15. Βλ. Ροντάρι, Τζ. (1994). Η γραμματική της φαντασίας. Αθήνα: Τεκμήριο, 94 – 95.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Musée D´ anthropologie et d´ ethnographie Pierre le Grand (1989). Leningrad: Aurora.
- Nekrasova, M., A. (1990). Laquer miniatures from Palekh. Moscow: Sovietsky Khudozhnik Publishers.
- Αγγελοπούλου, Α. (1991). Ελληνικά παραμύθια. Αθήνα: Εστία.
- Αυδίκος, Γρ. (1996). Από το παραμύθι στα κόμικς: Παράδοση και νεωτερικότητα. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Αιονς, Β. (1978). Παγκόσμια μυθολογία. Αθήνα: Ακμή.
- Αφανασιεφ, Α., Ν. (1988). Ρώσικα λαϊκά παραμύθια. Αθήνα: Γνώση.
- Μαρκου, Γ. (1998). Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Γ.Γ.Λ.Ε.
- Μεγας, Γ., Α. (1998). Ελληνικά Παραμύθια. Τόμος Α´. Αθήνα: Γνώση.
- Μουσεία του κόσμου (1971). Μουσείο καλών τεχνών: Βοστώνη. Αθήνα: Φυτράκης.
- Μπετελχαϊμ, Μπ. (1995). Η γοητεία των παραμυθιών: μια ψυχαναλυτική προσέγγιση. Αθήνα: Γλάρος.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (1990). Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Προπ, Β., Γ. (1991). Μορφολογία του παραμυθιού: Η διαμάχη του Κ. Λεβί - Στρως με τον Β. Γ. Προπ και άλλα κείμενα. Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.
- Ρονταρι, Τζ. (1994). Η γραμματική της φαντασίας. Αθήνα: Τεκμήριο.
- Ρουσικά Παραμυθια. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.
- Του Κοσμου Τα Παραμυθια (1994). Παραμύθια από την Κίνα. Αθήνα: Απόπειρα.
- Του Κοσμου Τα Παραμυθια (1994). Παραμύθια από την Περσία. Αθήνα: Απόπειρα.
- Του Κοσμου Τα Παραμυθια (1994). Παραμύθια από τους Ινδιάνους της Βόρειας Αμερικής. Αθήνα: Απόπειρα.
- Χατζητακη - Καψωμενου, Χ. (2001). Το νεοελληνικό λαϊκό παραμύθι. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη).
- Χονορ, Χ., Φλεμινγκ, Τζ. (1992). Ιστορία της τέχνης. 3ος & 4ος τ. Αθήνα: Υποδομή.